

Антоніна ЯРУЧИК

*кандидат філософських наук, асистент
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
Луцьк, Україна
A_Yaruchyk@ukr.net*

АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОДОЛАННЯ ДЕФІЦИТУ ЛЮДСЬКИХ ЯКОСТЕЙ

Людина сучасної епохи постає універсальною сутністю, оскільки вона є не тільки творцем історії, а й ареною історичного процесу. Як зазначав французький філософ Тейяр де Шарден, людина стає не лише картою у світовій грі та світовій драмі, але й ставкою та виграшем цієї гри [5].

Сучасний світ є настільки глобалізованим, що людина часто опиняється у докорінно новій для себе ситуації, яка вимагає вирішення досить складних проблем. Глобалізація торкається усіх боків та аспектів життєдіяльності сучасної людини, тому осердям самовизначення особистості постає ідентичність. Шукаючи шляхи подолання сучасної кризи, українське суспільство має з нових позицій осмислити ті концепти та цінності, які зможуть забезпечити не тільки сталий суспільний розвиток, але й утвердження особистості як носія та творця ціннісно-сміслового ядра української ментальності.

Людина народжується для щастя, добра, любові і вона гідна того, щоб жити в достатку, коли, насамперед, достаток добра, правди, краси, моральності став би пріоритетним для кожного члена суспільства. Попри це, людині XXI століття не вистачає солідарності, партнерства, взаємоповаги, взаємодопомоги, толерантності, тобто існує дефіцит людських якостей, тому гасло розвитку людського в людині залишаються вкрай актуальним.

Самосвідомість сучасної людини усе більше зорієнтована на загальнолюдські цінності та пріоритети, тому мірилом відповідальності людини стає уселюдськість та усвідомлення своїх життєвих здійснень як загальнолюдських. Визначальними для особистості є ціннісні орієнтири, оскільки цінність – це значущість чогось для людини. Саме цінність постає провідним мотивом діяльності людини та характеристикою її вчинків. Насамперед, вчинок людини вказує на те, що для неї постає її справжніми цінностями. Аналізуючи інтелектуальну спадщину значної кількості мислителів, Р. Арцишевський стверджує, що спільним у їх доробках є визнання найважливіших духовно-культурних цінностей: любові, милосердя, свободи, демократії, взаємодопомоги, справедливості, єдності,

гуманізму, добра, правди, краси [1, с. 241]. До найважливіших загальнолюдських цінностей насамперед відносять: людське життя, право людини на вибір життєвого призначення, свободу.

Найважливіша цінність для людини – це її життя, яке для кожної людини є єдиним, безцінним і неповторним. Про його важливість упродовж віків написано безліч філософських праць та досліджень. Так Р. Арцишевський визначає життя людини як своєрідний атом, як незмінне ціле, яке тісно вплетене у нескінченний ланцюг всезагального буття. Тільки завдяки життю людина може реалізовувати свої ціннісні потреби в Істині, Мудрості, Добрі, Красі, Вірі, Надії, Любові, Справедливості, усьому тому, що робить її людиною [2, с. 135]. Визнання життя людини найвищою цінністю постає вихідним принципом сучасного гуманізму, однак, як бачимо, його сповідують далеко не усі. У наш час мільйони людей стають засобом досягнення планів одного правителя, який за будь-яку ціну хоче здійснити свої імперські задуми. Цей колективний злочин здійснюється тими, які втратили людську подобу задля виконання загарбницьких наказів й не гребують ні чим і ні ким задля наживи та фізіологічних утіх. Такі нелюдські вчинки не мають нічого спільного з гуманізмом, це злочини проти людяності, які мають бути покарані. Надважливим у кризові періоди є приборкання ненависті до іншого й розуміння того, що зло – це таке потворне явище, яке потрібно карати й викорінювати.

Людське життя набуває значущості тоді, коли людина зможе реалізувати другу за значимістю загальнолюдську цінність – право на вибір життєвого призначення. Саме ця цінність передбачає, що перше право розпоряджатися своїм життям належить самій людині. Таке право надає людині можливість прожити життя гідно, у мирі, любові, справедливості. Оскільки людина – істота соціальна, то відповідальність за дотримання права людини на вибір життєвого шляху лежить на тому суспільстві, до якого вона належить. Важливого значення набуває усвідомлення людиною свого життя: розуміння нею сенсу свого життя, наявність чітко визначеної мети життя, свідомий вибір життєвої стратегії, а також засобів реалізації з урахуванням життєвих обставин та власних можливостей. Досвід багатьох людей показує, що не варто шукати в житті ні надто легких, ні надто важких шляхів. Кожен має обирати свій власний шлях. Український мислитель Григорій Сковорода являє собою рідкісний приклад узгодженості своєї філософської системи і власної життєвої поведінки. Він ніколи не поступався своїми переконаннями, жив саме так, як підказувала йому його сутність й слідував власній ідеї сродності. Також Сковорода відстоював ідею про те, що справжня мудрість полягає не

тільки у здобутті істини, а, насамперед, у тому, щоб жити в істині та володіти розумом, настоящим на совісті [4].

На якість життя людини впливає спосіб її життя, тобто те, як вона живе: скромно живе завдяки власній праці, не нехтуючи законами та інтересами суспільства та інших людей, чи постійно намагається підкреслити свою значимість й за рахунок інших придбати якомога більше благ, задовольнивши свої егоїстичні потреби. При виборі способу життя варто керуватися правовими законами та моральними нормами співжиття людей, тобто не приносити шкоди ні собі, ні суспільству, ні світовій спільноті. Чим більше у людини мудрості, мужності, здібностей та працелюбства, тим більшою мірою вона може бути не тільки творцем власного щасливого життя, а й щасливого співіснування цивілізованого світу.

Надважливою цінністю для людини є свобода, яка надає можливості для максимального самовиявлення. Однак немає свободи поза необхідністю, але і перебування у рамках необхідності також не дає людині свободи. Уся діяльність людини безпосередньо пов'язана з виконанням певних природних необхідностей, тому їх ігнорування може мати згубні наслідки як для неї самої, так і для суспільства. Варто вказати на волюнтаризм, фаталізм, детермінізм, оказіоналізм як на основні позиції і підходи щодо свободи. У новітніх роздумах про свободу також виділяють наступні характери свободи: негативний характер свободи, вірогідний характер свободи, позитивно-творчий характер свободи.

Зокрема, це свобода від чогось, свобода, яка дає можливість вибору та свобода, яка стає внутрішньою необхідністю. Отож, свобода не надається людині від народження, а здобувається упродовж усього життя завдяки переконанням, волі, діяльності.

Досить вагомими засобами подолання дефіциту людських якостей є також моральні, естетичні та соціокультурні цінності, без дотримання яких життя людини перетворюється на існування, або ж на вияв нелюдськості. Новітні автори вказують на такі морально-етичні цінності: розумність, толерантність, комунікабельність, справедливість, свободолюбство, хоробрість. Актуальними у наш час також є наступні чесноти: інтелігентність, оптимізм, мужність. Вирішальним критерієм добра є моральні закони, своєрідні максими на кшталт «Не вбий!», «Не вкради!», «Не використовуй людину як засіб!». Немає для людини ціннішого і благороднішого, ніж бути морально чистим. Також варто вказати на естетичні цінності, які у житті кожної людини мають своє особливе місце. З прекрасним людина стикається постійно. Це може бути звук, рух, слово,

почуття, прекрасне також можна виразити в думці. Отож, людина усе перевіряє на людяність, шукаючи співвідношень, які б органічно поєднували її з оточенням.

У наш час склались такі передумови, які дозволяють стверджувати, що людство повинно прийти до розуміння необхідності стати єдиним цілим. Ще Тейяр де Шарден зазначав: «Народи й цивілізації досягли такого рівня периферійного контакту, або економічної залежності, або психологічної спільності, що далі вони можуть рости, лише взаємно проникаючи один в одного. Для людини немає майбутнього, очікуваного внаслідок еволюції, поза об'єднанням з іншими людьми» [5, с. 200]. Враховуючи складність духовної консолідації людства, виникає запитання, на основі яких пріоритетів, цінностей чи світоглядних орієнтирів може здійснюватися таке об'єднання. Тенденція до синтезу, зокрема у сфері культури, простежується на різних етапах суспільної думки. Висувались ідеї щодо синтезу різних типів світогляду, різних релігій, а також поєднання релігії, філософії, науки і мистецтва у теософії. Така ідея духовного синтезу, на думку Р. Арцишевського, видається досить плідною для утворення нового світогляду, який філософ називає загальнолюдським світоглядом. Провідні ідеї та принципи цього світогляду мають бути такі: «...він повинен давати обґрунтування єдності людства, сприяти об'єднанню різних людських спільнот на основі усвідомлення ними загальнолюдських інтересів і цінностей... Формування загальнолюдської самосвідомості має приводити не до збіднення і шаблонізації духовності через втрату людиною своїх етнічних, національних, культурних, конфесійних, а тим більше – індивідуальних особливостей, а до її збагачення через усвідомлення нею ще однієї (чи не найважливішої!) своєї іпостасі – своєї належності до людства і здатності бути Людиною, а отже, й індивідуальним суб'єктом всесвітньо-історичного процесу» [1, с. 244].

Отож, українське суспільство потребує піднесення української культури, актуалізації національного менталітету, формування національної еліти, здатної утверджувати значущість загальнолюдських цінностей: Свободи, Любові, Особистості, Гідності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арцишевський Р. А. Духовне осягнення дійсності: монографія. Луцьк : ПФ «Смарагд», 2011. 272 с.
2. Арцишевський Р. А. Філософська антропологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Ч. 2. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2011. 440 с.
3. Кримський С. Б. Про софійність, правду, смисли людського буття: зб. наук.-публ. і філософ. ст. Київ: б.в., 2010. 464 с.

4. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів : у 2-х т. Київ : Наукова думка, 1973. Т.1 – 532 с. Т. 2 – 576 с.
5. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / пер. с фран. Н. А.Садовского. Москва : Наука, 1987. 239 с.

Тетяна ПОДКОВЕНКО

*кандидат юридичних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна
tpodkovenko@gmail.com*

АКСІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРАВА

У сучасній філософії права відновився інтерес до аксіологічних проблем права. Основою для визнання існування цінності, проти скептичної аргументації, слід розглядати наш спосіб ставлення до світу. Людина не тільки описує (фіксує) існуючий стан речей, подій і процесів, а й сприймає речі навколо неї, які вона цінує найбільше, вважає цінними, значимими, необхідними. Невід’ємною умовою існування цивілізованого людського суспільства є право.

Проблема ціннісного підходу до права обумовлена з одного боку, природою людини та її ставленням до навколишнього світу, з іншого – змістом самого права, його людинотворчим потенціалом. Право є невід’ємною стороною життєдіяльності людини, яка наділена невід’ємними природними властивостями та якостями. Ці якості визначають внутрішній зміст права, його спрямованість на регулювання суспільних відносин.

Варто зазначити, що феномен цінностей є доволі складним утворенням, яке має безліч різних граней та форм прояву. Правова доктрина характеризує співвідношення права і цінностей через використання термінів, які чітко визначають лише непрямий ефект аксіології у формі обов’язкових правових норм. Право, однак, не тільки захищає певні цінності, виправдовується ними чи передбачає їх, а й безпосередньо вводить їх у свій власний порядок. Через те, що цей порядок визначається системністю, цінності також набувають певної впорядкованості та системності.

Аксіологічна позиція законодавця виражається і в окремих нормативних категоріях, насамперед правових принципах, програмних нормах і нормах, що утворюють цілісний комплекс, який називається правами і свободами людини. Кожен принцип, як обов’язкова правова